

УДК 316.354.4

Шимановський М. М.

СТРЕЙДЖЕРИ – СУБКУЛЬТУРА ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ

А Розглядаються основні засади існування субкультур у сучасному демократичному суспільстві. Запропоновані методологічні принципи дослідження субкультур. Особлива увага приділена одній із таких субкультур – субкультурі стрейджерів. Представники цієї субкультури активно реалізують у своїй повсякденній діяльності здоровий спосіб життя як смисложиттєвий принцип існування. Сучасній педагогіці варто звернути особливу увагу на цю субкультуру, забезпечивши її представникам максимальну педагогічну підтримку. В той же час варто бути максимально обережними при роботі із одним із напрямків стрейджерства – хардлайнерством, ураховувати, що ідеї стрейджерства часто стали брати на озброєння фашистські, расистські, нацистські групи із метою залучення у свої ряди частину малодосвідченої молоді.

Ключові слова: демократичне суспільство, субкультури, здоровий спосіб життя, стрейджери.

Постановка проблеми. У сучасному демократичному суспільстві на тлі домінуючої культури існують так звані субкультури – групи людей, в основному молоді, які дотримуються певних поведінкових ритуалів, що відмінні від загальноприйнятих. Такі субкультури можуть мати негативний вплив на суспільство, провокувати протистояння суспільним ідеалам демократії, наркоманію, суїцид. Однак існують субкультури, які несуть по своїй суті позитивні ідеали, в тому числі ідеал здорового способу життя. Сучасна педагогіка має дослідити сам феномен субкультури, розробити відповідні педагогічні методики педагогічної співпраці із представниками таких субкультур.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Спроби наукового дослідження феномену субкультури у вітчизняній науці розпочався з початком так званої «перебудови». У дослідженнях І. Зязюна [3], О. Кононко [4], Н. Слюсаревського [5], І. Борисова, Л. Радзиковський [1], Л. Варяниць [2], І. Трухіна [6] розкривалися теоретичні засади вивчення молодіжних субкультур.

Не вирішені раніше частини проблеми. Варто констатувати, що недостатньо досліджені теоретичні засади дослідження самих субкультур, неповним є педагогічне трактування взаємодії із такими молодіжними об'єднаннями, практично відсутні дослідження певних різновидів субкультур, у тому числі такої субкультури, як стрейджери.

Формулювання цілей статті. Розробити методику аналізу існуючих субкультур, дослідити субкультуру стрейджерів – субкультуру здорового способу життя, запропонувати принципів підходи для педагогічної взаємодії із субкультурами.

Виклад основного матеріалу. У кожному людському співтоваристві існує домінуюча, чи, інакше кажучи, узагальнена культура. Це – певна сукупність культурних зразків, ідеалів, психічної мотивації поведінки, а також мовних зворотів, що цю поведінку описують. Такі культурні зразки приймаються та розділяються більшістю членів саме цієї спільноти.

Така домінуюча культура не є культурою всього людського співтовариства. Вона, скоріше за все, є культурою певного прошарку його громадян, які в цей момент

отримали владні повноваження. Вони нав'язують свою культуру іншим членам співтовариства, стверджуючи, що саме досягнення їхньої спільноти є абсолютним взірцем суспільної поведінки. Всі інші типи світосприйняття та поведінки видаються відхиленням від магістрального напрямку розвитку культурного процесу.

Сучасна культура демократичного суспільства неоднорідна. В такому суспільстві фіксується багатоманітність соціальних підгруп, які більшою чи меншою мірою, а інколи й докорінно відрізняються своїми політичними, культурними цінностями та традиціями. Кожна з таких підгруп формує особливу культуру, що відрізняється від домінуючої. Сучасне людське товариство можна уявити як строкату мозаїку різних субкультур, де так звана домінуюча культура поступово втрачає ознаки дійсного (тотального) домінування, загальнообов'язковості і всюдисущості.

Пересічний громадянин, або, як його називають представники субкультур, «цивіл» не замислюється і не має потреби замислюватися про власну ідентифікацію з певною системою культурних цінностей, не декларує ні в своїй свідомості, ні у вербальному спілкуванні з оточенням своїх переваг та упереджень.

Цивіл – один з небагатьох спільних термінів усіх субкультур. Позначає всіх, хто вважає, що не належить до жодної із субкультур. Будь-яка пересічна особа у своїй уяві і є цивілом. Однак, у певному значенні цього слова всі цивіли є представниками субкультури цивілів.

Природна культура цивіла залишається на вітальному рівні, тобто має забезпечувати достатній рівень економічного статку. Культура виживання як культура обивателя, пересічного громадянина, філістера, цивіла ґрунтується не на соціально-психологічному, а на економічному підґрунті.

На відміну від пересічного громадянина (обивателя, філістера, міщанина) представник субкультури завжди достатньо чітко декларує свою приналежність (самоідентифікується) до певної субкультурної групи, більшою чи меншою мірою знає про основні теоретичні її засади, іноді, щоправда, тільки у символічному вигляді. Щирий (справжній) представник субкультури обізнаний, усві-

домлює та емоційно глибоко, до фанатизму, переживає спільні цінності, установки та способи їхнього вербального та невербального виразу. Це не виключає існування так званих «позерів», тобто тих, хто лише вдає себе представником певної субкультури. Така особа дотримується лише зовнішніх ознак субкультури, але не виконує всіх обов'язкових для її представників ритуалів, а головне – не переживають емоційно всіх чеснот субкультурності.

Важливо зазначити, що серед субкультур варто виділити контркультури. Контркультура – частина ідейних орієнтирів представників певних культурних світобачень в суспільстві, яка зорієнтована не тільки на активне неприйняття панівних суспільних цінностей, або цінностей іншої субкультури, що дотична до власної, але й на активнішу протидію таким цінностям. Представники контркультури не просто генерують власну систему символів, чітко визначену і декларовану систему цінностей, не тільки відверто відмежовуються від системи цінностей іншої субкультури, але й декларують необхідність ідейного протистояння з нею, а інколи навіть і фізичної боротьби з її представниками.

У свідомості представника контркультури гіпертрофовано зафіксований чіткий водорозділ між тими, кого можна називати «своїми» та тими, хто є «чужим». При цьому «свої» є завжди носіями обов'язкової культурно-політичної харизми, яка надається не за особисті заслуги, а лише за сам факт приналежності. «Чужі», в свою чергу, набувають рис монстричності, від якої треба вести постійну боротьбу, без якої, власне, немає сенсу в існуванні контркультури. Контркультура існує лише завдяки такому протистоянню. Звідси можна казати про антисоціальність контркультури, оскільки жодна з них не сприяє громадянському взаєморозумінню.

Існування субкультури є обов'язковою ознакою громадянського суспільства. Оскільки тоталітарна держава не передбачала існування громадянського суспільства, субкультурні об'єднання громадян в СРСР не заохочувалися. Щоправда, існували «клуби по інтересах» на рівні об'єднань любителів книги, спілки філателістів, філуменістів, кінологів. Однак і вони знаходилися під контролем правоохоронних органів. Окремо треба згадати про так званих дисидентів, які, безумовно, представляли типову субкультуру, налаштовану на боротьбу з тоталітаризмом чи авторитаризмом.

Дослідження підліткових субкультур дозволило визначити загальну логічну структуру, що дозволяє висвітлити результати її аналізу. *Коротка історія та ідеологічні засади руху* – висвітлені історія виникнення та основні ідейні засади субкультури. *Зовнішні ознаки* – кожна субкультура вимагає своїх представників якимось виділятися з натовпу. Зазвичай, це особливий одяг, зачіска, татування, особлива хода, особливий лексикон (арготизми, мовні правила) тощо. Виявлення таких зовнішніх характеристик дозволяє швидко зрозуміти, з ким ви маєте справу. *Музика*. Більшість субкультур своєю складовою мають особливі упередження щодо музики. *Наркотики, інші штучні стимулятори*. Особливо важливо для характеристики субкультури є визначення, як ставляться її представники до наркотичних стимуляторів. На жаль, вимушені визнати, що значна частка з досліджених субкультур або фетишізує штучні стимулятори, або ставиться до них поблагливу. *Взаємовідносини з правовим полем і правоохоронними органами*. Більшість із субкультур намагаються не конфліктувати з правоохоронцями. Щоправда, частина із субкультур, особливо політичного спрямування, постійно конфліктує з державними інституціями. Таким чином, можна казати, що субкультури:

– є обов'язковою умовою існування будь-якого демо-

кратичного суспільства; неодмінним атрибутом громадянського суспільства, міра їхнього розвитку є ознакою демократичності держави в цілому;

– є способом ідентифікації із соціальним середовищем: зі власною групою в субкультурі, з усією системою субкультур, зі світом поза субкультурами;

– кожна субкультура має свою, притаманну тільки їй, особливу форму комунікації у власному субкультурному товаристві: особлива мова, яка містить характерні для субкультури арготизми, особливі мовленнєві акти; особливості одягу або спеціальні знаки на одязі, зачіски, татування, обряд ініціації, що є способом розпізнання «свій-чужий»;

– субкультури розрізняються також і мірою та методами конфлікту чи співробітництва із зовнішнім світом, до якого належить як світ поза субкультурами, так і світ інших субкультур.

– необхідно розрізняти власне субкультури і контркультури. Якщо субкультури продукують та репродукують особливі символи та переконання, виокремлюючи себе зі світу, однак, не протиставляючи себе йому, контркультури ґрунтуються на неприйнятті чужих цінностей, втручання в особисті справи носіїв інших субкультур. Субкультура завжди демократична, контркультура в демократичному суспільстві має всі ознаки тотальності;

– в субкультурі важливо виділяти складові, які можуть бути хіба що об'єктом зацікавленого вивчення з боку педагогів, оскільки вони знаходяться в сфері приватного життя особистості. Однак є складові субкультур, а особливо контркультур, які виводять цю сферу культурної діяльності за межі правового поля.

Особливої уваги варта одна із таких субкультур – субкультура стрейджерів. Її представники з'явилися не так давно, і рух стрейджерства дуже швидко почав поширюватися в нашій країні.

СТРЕЙДЖЕРИ (від англійського Straight Edge – субкультурний рух, що пропагує здоровий спосіб життя. Термін Straight edge походить від англійських слів Straight – прямий та edge – грань, лінія. Якщо спробувати перекласти цей вираз українською, отримаємо щось на зразок «точна лінія» чи «пряма лінія», можливо навіть – «правильний шлях» чи «прямий шлях». Можливий варіант перекладу – «перевірочна лінійка». Якщо ж перекладати по суті Straight edge – «лінія непохитної поведінки».

Представники стрейджерства категорично виступають проти наркотиків, тютюну та алкоголю. Відкидають стрейджери і непорядковані статеві контакти. Своєрідним гаслом стрейджерів є фраза: don't drink, don't smoke, don't fuck – не пий (алкоголь), не пали, не займався (непорядкованим) сексом.

Вважають, що стрейджерство веде своє походження від музичного стилю панк та його різновиду – хардкору. Власне кажучи, сама назва Straight Edge вперше прозвучала у пісні хардкор групи Minor Threat.

Первинний панк-рок епохи його засновників групи «Секс пістолс» та її лідерів Джоні Роттена та Сіда Вішіоза був музикою брутальної поведінки та брудних намірів.

Наступник панку хардкор на противагу своєму попереднику починає активно декларувати здоровий спосіб життя.

У 1981 р. хардкор-група «Minor Threat», яку очолював Ян Маккой (Ian MacKaye), продукує альбом «Bottled Violence».

Маккей народився і виріс у США. Його однолітки брали участь у «буремних шістдесятих», коли популярними були хіпі, сексуальна революція, марихуана й інші наркотики та випивка, – «Sex, drugs & rock'n'roll». Маккей був не таким, як усі: він не палив, не нюхав кокаїн, не коловся і не пив.

У школі його тому дразнили «суспільна свідомість». Дорослий Маккой навчився відповідати на дурні запитання: «Так, я не п'ю. Маєте із цим якісь проблеми?!» В альбомі «Bottled Violence». Маккой умістив пісню «Straight Edge», яка стала своєрідним маніфестом субкультури, що зароджувалася, маніфестом нового руху.

Не хочу навіть думати про колеса.

Все це мені просто непотрібне.

Мені даний straight edge!

Я такий самий, як і ти.

Але я знаю щось краще,

Ніж тупо сидіти в колі та палити драп,

Бо я точно знаю, що зможу подолати.

Сміюся, коли кажуть про можливість поїдати колеса,

Сміюся, коли кажуть про можливість нюхати клей.

Не дозволю мерзоті до себе доторкнутися,

Ніколи не візьмуся за шприц.

Мені відомий straight edge!

(Я крокую прямою дорогою!)

Стрейджери, на відміну від більшості інших субкультур, не носять особливого одягу, не мають відмінностей у зачісці чи якихось інших розпізнавальних знаків. Єдине, що може відрізнити стрейджера серед інших, – нанесене маркером зображення навкісного хреста, який імітує літеру X на тильній частині долоні. Справа в тім, що концерти неформальних панк і хардкор-груп проходили в барах чи дискотечних танцпідлогах, де пропонували не тільки музику й танці, але й випивку, яка, власне кажучи, і давала основну частку прибутку. Однак, Закон, а його суворо дотримуються на Заході, оскільки і покарання суттєве, і система виховання формує законослухняного громадянина, забороняє продавати оковиту чи навіть пиво тим, кому не виповнилося двадцять один. Тому охоронець при вході ретельно перевіряв документи всіх, хто приходив на вечірку, і ставив маркером той навкісний хрест тим, кому не виповнився відповідний вік. Кожен, хто підходив до стійки в барі, мав показати тильну сторону руки. Маєш хрест на руці – ось тобі тільки кола, і ні градусом більше.

Тому знак X на символній мові стрейджерів означає: «Це не ви нам не наливаєте. Ми самі не хочемо пити вашу мерзенну та гідку отруту!!!». Часто на одяг чи тильний бік долоні прибічники субкультури наносять аббревіатуру sXe. Значно рідше можна побачити три хрести (XXX, або xXx), які означають уже згадане: не пити, не курити, не займатися непорядкованим сексом, або написи DRUG FREE (вільний від наркотиків) чи POISON FREE – вільний від отрути.

Стрейджери категорично проти вільних непорядкованих статевих контактів – сексу до шлюбу чи поза шлюбом, а також проти гомосексуалізму – одностатевого сексу. Варто додати, що частина стрейджерів відмовляється від сексу взагалі, або допускають його тільки як частину процедури зародження нового людського життя. У всіх інших випадках, – вважають вони, – це просто дурна і тому непотрібна забава, такий самий наркотик, без якого можна спокійно, а головне – безпечно прожити.

Крім того, що стрейджери негативно ставляться до будь-яких наркотиків, значна частина їх виступає і проти будь-яких форм дискримінації за етнічною, расовою, віковою, статевою ознакою. Однак існують і расистські чи відверто нацистські групи всередині руху, про що дещо пізніше.

Стрейджерство – особлива субкультура, яка спрямована фактично проти всіх інших субкультур, точніше, проти основних принад майже всіх субкультур. Стрейджери виділяються саме правильною поведінкою, декларують свою належність і жорстке дотримання людських декларованих високоморальних стандартів. Правильною

поведінкою з огляду на збереження здоров'я, на усвідомлене обмеження статевої свободи. І в цьому – бунт проти реально, а не декларативно визнаних стандартів суспільства.

Стрейджери наголошують: суспільство смертельно хворе. Хворе наркоманією, статевою надмірністю та статевими девіаціями, невитриманістю в їжі, хворе на расизм, фашизм, сексизм (дискримінація за статевою ознакою), ейджизм (дискримінація за віком).

Стрейджери – бунтівники навпаки, бунтівники, які виступають проти лицемірства тих, хто на словах декларує свою правильність, тотожність, адекватність, але насправді діє як руйнівник і власного здоров'я, і здоров'я суспільного. Вони – контркультурні щодо всіх інших субкультур і контркультур, у тому числі й до світу цивілів. Діяльність стрейджерів – звичайно, як і діяльність усіх інших субкультур – бунт, але це «бунт навпаки», боротьба не за право бути неправильними, але за право бути правильними, саме такими, якими має бути і все суспільство, і кожний окремий його громадянин.

Важливо підкреслити, що значна частина стрейджерів, як свідчить опитування, походять із родин, у яких алкоголізм, наркоманія чи тютюнокуріння були нормою поведінки. Тому належність до цієї субкультури – ще й особиста спроба захиститися від неминучості втягування до пастки негативних традицій, яка викликає неодмінну деградацію.

Субкультури – вільне об'єднання вільних людей. Якщо в моєму товаристві тобі добре – залишайся, спілкуйся, працюй, живи. Якщо ні – тебе ніхто не виключить із товариства, і в тебе є дві можливості – або доводити, що ти правий, і твої ідеї – кращі, ніж існуючі, або піти геть і занувати свій напрям, своє відгалуження в субкультурі або навіть свою субкультуру. Саме тому в самих субкультурах є декілька напрямів, інколи представники однієї субкультури (за назвою) можуть навіть активно конфліктувати. Субкультури виникають, їхні лідери виробляють певні принципи, але потім окремі представники субкультур починають трактувати ці принципи по-своєму, за ними ідуть послідовники-епігони, кожний напрям може знову розділитися, і так аж до того моменту, поки або субкультура не припинить існувати, або напрям настільки відділиться від первинного взірця, що його і назвати тим самим іменем буде вже неможливо.

Це проявляється й у випадкові зі стрейджерами. Вони від початку – неагресивна субкультура. Її первинні представники піклувалися про власне здоров'я і ніколи не нав'язували нікому свої погляди. Такий напрям отримав назву Positive Youth Crew. Його представники вважали, що якщо вже людина прийшла на хардкор-вечірку поспілкуватися та потанцювати, вона не буде там палити, пити, колотися та блювати на оточуючих.

За недовгим часом частина стрейджерів почала висповідувати принципи ортодоксальнішого стрейджерства sXe-хардлайн (англійською – hardline – від hard – твердий та line – лінія) – напрям у політичному русі, який об'єднує представників жорсткого безкомпромісного розвитку, або militant pro-life straight edge. Вони взагалі відмовляються від усіх видів штучних стимуляторів, у тому числі навіть від чаю та кави.

Крім того, такі хардлайнери – вегетаріанці та виступають за права тварин, тому відмовляються не тільки від їжі тваринного походження, але й від взуття та одягу зі шкіри. Вони також категорично проти використання ліків на основі спирту та штучних стимуляторів, і не визнають законність абортів і контрацепції. Зрозуміло, що стрейджери також беруть активну участь у захисті навколишнього середовища.

Педагоги завжди активно виступають за здоровий спосіб життя. Існував навіть спеціальний шкільний предмет – ОБЖ – основи безпеки життєдіяльності, замінений на «Основи здоров'я». Проводяться численні акції, в яких хлопчики та дівчатка розповідають один одному, як правильно поводитися, чому не можна палити, наскільки небезпечні наркотики, особливо ін'єкційні. Стрейджері роблять те саме, тільки не тому, що їх заохочують до цього дорослі, але тому, що їх спонукає внутрішня потреба: зробити самих себе і все суспільство кращими.

Певна частина стрейджерів розчарувалася у мирних методах пропаганди своїх поглядів з огляду на те, що такими мирними методами дуже складно отримати одразу швидкий результат. Більш того, суспільство, яке на словах пропагує ті самі принципи, що й стрейджері, – принципи здорового способу життя, – насправді активно реалізує зовсім іншу суспільну програму. Скажімо, засоби масової інформації практично безперешкодно рекламують тютюн і пиво. Тому таке відгалуження стрейджерів визнає можливість і необхідність насильства як методу розповсюдження своєї ідеології, особливо, якщо це стосується абортів, боротьби з наркоторгівцями та боротьби за права тварин. У цілому рух застосовує ненасильницькі, пропагандистські методи.

Але варто врахувати: якщо людина – стрейджер, це далеко не значить, що вона обов'язково суб'єкт високоморального. Стрейджер може піклуватися про здоров'я власне і здоров'я своєї групи, але при цьому мати досить примітивні чи відверто негативні політичні погляди. Тут є дуже важливе зауваження – стрейджері, як уже говорилося, – декларують свій антифашизм та антирасизм. Нацистські та расистські групи почали брати на озброєння ідеї стрейджерства. Представники праворадикальних течій активно беруть на ідеологічне озброєння ідеї здорового способу життя. До того ж показне стрейджерство дає додаткові можливості для твердження про те, що така право – чи ліворадикальна ідеологія містить ідеї, що сприяють суспільному здоров'ю. У такому випадкові з'яв-

ляється навіть можливість звинуватити «ворогів» у тому, що вони свідомо споюють чи змушують палити, розбещують чи трують наркотиками «наших». Сучасні праві, як і ліві активно відвідують спортивні заклади, навчаючись там, щоправда, в основному так званих «бойових мистецтв», загартовуючись для того, щоб бити в майбутньому політичних супротивників. Тут стрейджерство – скоріше засіб, який підтримує згуртованість субкультури, ніж сама субкультура.

Висновок. На відміну від інших субкультур, які раптово виникають, але надалі зникають, стрейджері – субкультура, яка розвивається стабільно. Кількість її представників постійно збільшується. Важливим напрямом виховної роботи має стати активне сприяння позитивному стрейджерству, оскільки така субкультура сприяє суспільному (психічному, фізичному, моральному) здоров'ю. При цьому педагогам варто всіляко підтримувати такий напрям розвитку субкультури, не нав'язуючи своєї прямої допомоги. В той же час, педагоги мають бути максимально обережними в роботі зі стрейджерями для того, щоб, по-перше, не створилося враження про те, що субкультура є частиною виховних педагогічних планів і своєрідною спробою маніпулювати дітьми, нав'язуючи їм певну модель поведінки, яка бажана педагогам. Таке вже було з піонерською організацією чи комсомолом. По-друге, варто навчати дітей уникати надмірного екстремізму хардлайнерства, участі у тих групах, які під виглядом стрейджерства пропихують ідеї суспільної нетерпимості.

Список використаних джерел

1. Борисов, И. Ю. Зарубежные исследования молодежных субкультур / И. Ю. Борисов, Л. А. Радзиховский // Возрастная психология: Детство, отрочество, юность: Хрестоматия: учеб. пособ. для студ. пед. вузов. – Москва, 1999. – С. 507–516.
2. Варяница, Л. О. Дитяча субкультура як фактор соціалізації молодшого школяра в навчально-виховному процесі: дис... канд. пед. наук: 13.00.05 / Л. О. Варяница / Луганськ. націон. пед. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Луганськ, 2006. – 241 арк.
3. Зязюн, І. А. Динаміка культурного поступу (культура і субкультура з точки зору теорії) / І. А. Зязюн // Трибуна. – 1994. – № 9–10. – С. 20–21.
4. Коночко, О. Дитяча субкультура як цінність і складова особистісно-орієнтованої освіти / О. Коночко // Дошкільне виховання. – 2001. – № 12. – С. 6–9.
5. Слосаревський, Н. Субкультура як об'єкт дослідження / Н. Слосаревський // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2002. – № 3. – С. 117–127.
6. Трухин, И. Конфликтная субкультура как массовая культура / И. Трухин // Народное образование. – 2002. – № 7. – С. 139–147.

Дата надходження авторського оригіналу до редакції: 27.10.2014

Шимановский М. М. Стрейджеры – субкультура здорового образа жизни.

Рассматриваются основные принципы существования субкультур в современном демократическом обществе. Предложены методологические принципы исследования субкультур. Особое внимание уделено одной из таких субкультур – субкультуре стрейджеров. Представители этой субкультуры активно реализуют в своей повседневной деятельности здоровый образ жизни как смысло-жизненный принцип существования. Современной педагогике следует обратить особое внимание на эту субкультуру, обеспечив ей представителям максимальную педагогическую поддержку. В то же время следует быть максимально осторожными при работе с одним из направлений стрейджерства – хардлайнерством, учитывать, что идеи стрейджерства часто стали брать на вооружение фашистские, расистские, нацистские группы с целью привлечения в свои ряды часть малоопытной молодежи.

Ключевые слова: демократическое общество, субкультуры, здоровый образ жизни, стрейджеры.

Shymanovskiy M. M. Straight edge – the subculture of the healthy lifestyle.

This article discusses the basic principles of the existence of subcultures in a modern democratic society. It proposed the methodological principles of researching of subcultures. Particular attention is paying to one of these subcultures – straight edge subculture. The representatives of this subculture actively implement in their daily activities a healthy lifestyle, the meaning of life principle of existence. Modern pedagogy should pay special attention to this subculture, providing its members the maximum educational support. At the same time, it should be as careful when working with one of the directions of straight edge – hardline, keep in mind that ideas often become streydzherstva to adopt fascist, racist, Nazi groups in order to attract to its ranks of inexperienced youth.

Key words: democratic society, subculture, healthy lifestyle, streydzhery.